

**ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕЧНІСТЬ ТА ЯКІСТЬ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ ТА ЇЇ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ В УМОВАХ
МІЖНАРОДНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ**

*КРАВЧЕНКО Ю.М., К.Е.Н., СТАРШИЙ ВИКЛАДАЧ,
АНТОЩЕНКОВА В.В., К.Е.Н., ДОЦЕНТ,
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ІМЕНІ ПЕТРА ВАСИЛЕНКА*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Основою сталого соціально-економічного розвитку України є підвищення екологічної безпеки, якості та конкурентоспроможності вітчизняної сільськогосподарської продукції.

Досвід ринкового реформування економіки України показує, що конкурентоспроможність будь-якого агропромислового підприємства в першу чергу визначається якістю його продукції.

На сьогоднішній день держава приділяє особливу увагу безпеці та якості харчових продуктів. Якість та безпека харчової продукції регулюється низкою нормативно-правових актів, цілим рядом законів та стандартів з якості. З 20 вересня 2019 року для всіх операторів харчового ринку України запроваджена система управління безпекою харчових продуктів НАССР.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням проблем екологічної безпеки та якості харчової продукції займалися такі дослідники як М.О. Багорка, А.Е. Загородній, В.М. Онегіна, Л.М. Сисенко, А.П. Сава, Б.О. Сидорук, Г.А. Толок, Ю.Т. Туниця., Е.О. Семенюк, Р.І. Шевченко, І.С. Крестінков, І.Б. Яців та інші дослідники.

Формулювання цілей статті. Метою статті є визначення функціонального значення екологічної безпеки та якості сільськогосподарської продукції для забезпечення її конкурентоспроможності в умовах міжнародної інтеграції.

Виклад основного матеріалу дослідження. Високий рівень якості аграрної продукції є головною умовою виходу її на міжнародний ринок. Однією з умов розвитку України є підвищення якості та конкурентоспроможності вітчизняної продукції, що сприятиме виходу країни в європейський та світовий простір.

Нині ринкову конкуренцію можна охарактеризувати таким чином: ринкова конкуренція – це вільне суперництво підприємств і боротьба між виробниками продукції за більш вигідні умови її виготовлення, переробки і збуту й одержання більш високих прибутків, за краще задоволення потреб покупців, за досягнення кращих результатів і переваг в своїй галузі [9].

Конкурентоспроможність екобезпечної продукції на ринку залежить від таких умов: системи контролю за якістю сільськогосподарської продукції на всіх етапах виробничого і маркетингового процесу; розробки і запровадження стандартів на продукцію АПК відповідно до міжнародних вимог; контролю за технологічним процесом виробництва продукції; розвитку інфраструктури та вдосконалення законодавчої й нормативної бази; належного інформаційного забезпечення; урахування економічних та екологічних методів управління якістю продукції; використання новітніх технологій та вдосконалення параметрів упаковки і маркування продукції [5].

В наукових публікаціях категорію «якість» визначають як сукупність властивостей продукції, що відображають її особливості, корисність і здатність задовольняти на належному рівні конкретні потреби споживачів відповідно до її призначення [3].

Управління якістю – скоординована діяльність, яка полягає у спрямуванні та контролюванні організації щодо якості. Спрямування та контролювання щодо якості звичайно охоплює розроблення політики у сфері якості і цілей у сфері якості, планування якості, контроль якості, забезпечення якості і поліпшення якості.

Управління якістю – це процес оптимального поєднання взаємообумовлених категорій якості з метою досягнення найбільш ефективного виробництва, найвищої продуктивності суспільної праці. Тобто під управлінням якістю продукції розуміють управління якісними змінами, що утверджуються у сфері матеріальних сукупностей (продукції, обладнання, людської праці) на основі пізнання закономірностей їх розвитку.

Управління якістю агропромислової продукції передбачає аналіз існуючої якості, прогнозування потреб споживача і на цій основі планування якості продукції; створення і впровадження нових сортів рослин і порід тварин; прогресивних технологій виробництва; матеріально-технічного забезпечення; метрологічного забезпечення; добору, розміщення, виховання і навчання кадрів; морального і матеріального стимулювання якості продукції.

Глобалізаційні процеси в економіці та посилення нецінової конкуренції стимулюють сільськогосподарські підприємства до пошуку інноваційних шляхів розвитку, які, в першу чергу, пов'язані з проблемами підвищення якості виготовленої продукції, адаптації її до міжнародних вимог. Тому вдосконалення механізму формування системи управління якістю у агропромисловому комплексі, яка виступає гарантом здатності, організації стабільно виробляти та постачати продукцію визначеної якості, набуває пріоритетного характеру. Розробка, впровадження, сертифікація та підтримання системи управління якістю в стані дієздатності є одним із стратегічних напрямів діяльності господарюючих суб'єктів, що значно підвищує їх результативність, економічну ефективність та конкурентоспроможність на світовому ринку [7].

Вирішення проблеми якості агропромислової продукції потребує застосування сучасних принципів та підходів до управління якістю на всіх стадіях життєвого циклу продукції.

Одним із найважливіших стратегічних завдань аграрної політики України є поступовий перехід агропромислового комплексу на екологічно безпечний рівень розвитку сільського господарства.

Екологічна безпека – це такий стан навколишнього середовища, коли гарантується запобігання погіршення екологічної ситуації та здоров'я людини, або екологічна безпека – складова національної безпеки, процес управління системою національної безпеки, за якого державними і недержавними інституціями забезпечується екологічна рівновага і гарантується захист середовища проживання населення країни і біосфери в цілому, атмосфери, гідросфери, літосфери і космосфери, видового складу тваринного і рослинного світу, природних ресурсів, збереження здоров'я і життєдіяльності людей і виключаються віддалені наслідки цього впливу для теперішнього і майбутніх поколінь [8].

Екологізація сільськогосподарського виробництва передбачає еволюційний перехід до застосування прогресивних форм і методів користування природними земельними ресурсами, що максимально відповідають умовам навколишнього природного середовища; поступову заміну енерго- та ресурсомістких технологій новими технологіями, які відтворюватимуть природні ресурси.

Узагальнюючи різні підходи до визначення екологізації виробництва, можна виділити їх спільні ознаки, а саме: – екологізація виробництва розглядається як певний процес дій, заходів, за допомогою яких відбувається управління природокористуванням, а

також спрямовується на покращення якості довкілля; – екологізація є складовою інноваційної діяльності, яка спрямована на покращення якості (безпеки) життя людей. До основних принципів екологізації можна віднести пріоритетність екологічної безпеки, екологічної відповідальності, охорони довкілля, відтворення і збереження природних ресурсів, збереження цілісності агроландшафтів, збереження біологічного біорізноманіття [1].

Підвищення екологічних показників якості та показників якості безпеки харчової продукції - це проблема не тільки виробнича, а й економічна, соціальна та політична. В Україні склалася ситуація, коли відбувається збільшення конкурентоспроможності харчової продукції за рахунок її якості, що в першу чергу позначається на такому показнику якості, як безпечність. В зв'язку з цим гостро постають проблеми з підвищенням відповідальності та суворим контролем якості сировини, забезпеченням суворого дотримання технології виробництва, зберігання сировини, нормативів зберігання і реалізації готової продукції.

В сучасних умовах гостро постають питання біологічної і генетичної безпеки. Біологічна безпека – стан середовища життєдіяльності людини, при якому відсутній негативний вплив його чинників (біологічних, хімічних, фізичних) на біологічну структуру і функції теперішнього і майбутніх поколінь людей та біологічні об'єкти природного середовища (біосферу) [4].

Генетична безпека – стан середовища життєдіяльності людини, при якому відсутній будь-який неприродний та неконтрольований сторонній вплив на геноми людини та об'єктів біосфери, який призводить до появи у них негативних та/або небажаних властивостей [4].

Незважаючи на те, що біотехнології обіцяють небажане збільшення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції та заощадження помітно виснажених земельних і водних ресурсів, вони викликають занепокоєння у деяких споживачів і природоохоронних організацій як один з чинників біологічної безпеки. З розвитком науки для всіх зацікавлених сторін, що мають відношення до виробництва і споживання продуктів харчування, стають зрозумілими як переваги біотехнологій, так і пов'язані з нею проблеми. Слід пам'ятати, що в природі все пов'язано. І генетично модифіковані організми можуть схрещуватись з дикими природними спорідненими видами, що може призвести до докорінної зміни, дестабілізації трофічноенергетичних зв'язків природі - зазнає змін не тільки флора, а й фауна і мікробний світ [6].

Враховуючи вплив особливостей розвитку виробництва екобезпечної продукції сільського господарства на її конкурентоспроможність, можна виділити ряд переваг і недоліків такої продукції:

1. Переваги: безпечність (відсутність хімічних елементів та поживність харчування); захист середовища (зменшення техногенного впливу при використанні природних ресурсів); смакові якості (забезпечення «природності» смаку); краще співвідношення ціни і витрат (навіть при вищій собівартості продукції забезпечується висока рентабельність через ціну).

2. Недоліки: термін зберігання продукції (термін зберігання екобезпечної продукції менший, ніж у звичайної); відсутність механізму стимулювання (державні дотації отримують фактично тільки виробники звичайної продукції сільського господарства); превалювання економічних інтересів над екологічними; низький рівень інформатизації товаровиробників (більшість представників не готові або ж не знають про необхідні умови переходу до стандартів виробництва екобезпечної продукції); нерозвинутість ринку екобезпечної продукції (відсутність інфраструктури такого ринку, наявність олігополістичного типу ринку звичайної сільськогосподарської продукції); відсутність державної системи сертифікації та маркування екобезпечної продукції; неплатоспроможний рівень попиту (висока ціна реалізації екобезпечної продукції та низька платоспроможність більшості споживачів стримує підвищення попиту на неї) [5].

Сучасна екологічна спрямованість розвитку вітчизняної аграрної сфери економіки, на нашу думку, може ефективно виявлятися через поєднання економічної мотивації сільськогосподарського виробництва, соціальної відповідальності виробника та нових аспектів зацікавленості аграрного бізнесу. При цьому в основі пріоритетності повинна лежати екологічна домінанта аграрного господарювання. Важливе місце в системі удосконалення екологічних показників аграрного виробництва посідає впровадження сучасних принципів і методів екологічно-економічного управління, а також усіх процесів, що супроводжують її агропромислове виробництво й споживання [1].

На макрорівні збільшення кількості сертифікованих сільськогосподарських підприємств відповідно до міжнародних стандартів полегшує ведення торгівлі на світовому ринку, покращує імідж держави, зростає рівень життя населення та зміцнюється продовольча безпека [2].

Для підвищення конкурентоздатності виробників якісної безпечної харчової продукції треба реформувати систему державного контролю, приділивши увагу її продуктивності та ефективності. Необхідний супровід харчової продукції достовірною інформацією – для здійснення свідомого вибору при придбанні продуктів харчування. Ці заходи сприятимуть збереженню та покращенню здоров'я нації, за рахунок суворого, чіткого та планомірного контролю якості продукції на всіх етапах її виготовлення.

Висновки. У даній статі було проаналізовано складові екологічної безпечності харчової продукції, її вплив на якість продукції.

На теперішній час, переважна більшість агропромислової продукції України не є конкурентоспроможною на світовому ринку, причиною цього є неналежний контроль за впливом виробництва на екологію, та також за всіма етапами виробництва харчової продукції. Суттєвою проблемою є і невідповідність харчової продукції Європейським стандартам. Міжнародний досвід не широко впроваджується в практику українського виробництва сільськогосподарської продукції, бо пов'язаний з фінансовими витратами, що без підтримки держави позначиться на її конкурентоспроможності. Проблема збереження екології навколишнього середовища є глобальною і потребує вирішення на світовому рівні, контроль за екологічною безпекою продукції це справа держави і політики, що вона впроваджує. Першочерговим завданням для України є контроль за безпекою виробництва харчових продуктів, удосконалення нормативно-правової бази та запровадження ефективного міжнародного досвіду екологічного виробництва.

Література.

1. **Багорка М.О.** Основні напрями та механізми екологізації аграрного виробництва. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. Випуск 16(1). С. 13-16.

2. **Загородній А.Е.** Якість сільськогосподарської продукції як фактор забезпечення продовольчої безпеки національної економіки. *Агросвіт*. 2015. № 22. С. 82-86.

3. **Онегіна В.М., Сисенко А.М.** Маркетинг якості продукції овочівництва закритого ґрунту. *Науковий Вісник АНУВМБ ім. С.З. Гжицького. Серія «Економічні науки»*, 2014. Т. 16. № 1(2). С. 89-95.

4. Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів: Закон України від 31.05.2007 № 1103-V. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1103-16>.

5. **Сава А.П., Сидорук Б.О.** Конкурентоспроможність екологічно безпечної сільськогосподарської продукції в контексті сталого розвитку сільських територій. *Сталий розвиток економіки*. 2013. № 1. С. 180-186.

6. **Толок Г.А., Толок Є.В.** Екологічні засади забезпечення якості та безпеки харчових продуктів. *Ефективна економіка*. 2018. № 6. URL : http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/6_2018/50.pdf.

7. **Туниця Ю.Т., Семенюк Е.О., Туниця Т.В.** Фактори глобалізації і стратегія сталого розвитку. *Вісник НАН України*. 2012. № 7. С. 3-4.

8. **Шевченко Р.І., Крестінков І.С.** Екологічна безпека харчових продуктів: визначення поняття. *Харчова наука і технологія*. 2015. № 1(30). С. 65-70.

9. **Яців І.Б.** Конкурентні відносини в аграрному секторі України. *Вісник Львівського національного аграрного університету: економіка АПК*. 2010. № 1(2). С. 9-14.

10. The World of Organic Agriculture. Statistics & Emerging Trends 2018. Research Institute of Organic Agriculture FiBL. 2018. 348 p. URL : <https://shop.fibl.org/CHen/mwdownloads/download/link/id/1093/?ref=1>.

References.

1. **Bagorka M.O.** (2017). Osnovni napryamy ta mekhanizmy ekolohizatsiyi ahrarnoho vyrobnytstva [Main directions and mechanisms of greening of agricultural production]. *Naukovy j visny k Uzghorods kogo nacional nogo univerty tetu – Scientific Bulletin of Uzghorod National University*, Issue 16(1), pp. 13-16 [in Ukrainian].

2. **Zagorodnij A.E.** (2015). Yakist sil s kohospodars koyi produktsiyi yak faktor zabezpechennya prodovol choyi bezpeky natsional noyi ekonomiky [Agricultural product quality as a factor in ensuring the food security of the national economy]. *Agrosvit – Agro-world*, No. 22, pp. 82-86 [in Ukrainian].

3. **Onegina V.M., & Sy senko L.M.** (2014). Marketynh yakosti produktsiyi ovochivnytstva zakrytoho gruntu [Marketing of quality of products of the closed soil vegetable production]. *Naukovy j Visny k LNUVMB im. S.Z. Gzhy cz kogo. Seriya «Ekonomichni nauky» – Scientific Bulletin of LNUUMB them. S.S. Gzycki. Series «Economic Sciences»*, Vol. 16, No. 1(2), pp. 89-95 [in Ukrainian].

4. Pro derzhavnu sy stemu biobezpeky pry stvorenni, vy probuvanni, transportuvanni ta vy kory stanni genety chno mody fikovany x organizmiv: Zakon Ukrayiny vid 31.05.2007 № 1103-V. [On the state biosecurity system for the creation, testing, transportation and use of genetically modified organisms: Law of Ukraine of May 31, 2007 No.1103-V.]. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1103-16> [in Ukrainian].

5. **Sava A.P., & Sy doruk B.O.** (2013). Konkurentospromozhnist ekolohichno bezpechnoyi sil s kohospodars koyi produktsiyi v konteksti staloho rozvytku sil s kykh terytoriy [Competitiveness of environmentally friendly agricultural products in the context of sustainable rural development]. *Stahy rozvytok ekonomiky – Sustainable economic development*, No. 1, pp. 180-186 [in Ukrainian].

6. **Tolok G.A., & Tolok Ye.V.** (2018). Ekolohichni zasady zabezpechennya yakosti ta bezpeky kharchovykh produktiv [Environmental principles of food quality and safety assurance]. *Efektivna ekonomika – Effective Economics*, No. 6. Retrieved from http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/6_2018/50.pdf [in Ukrainian].

7. **Tunytsia Yu.T., Semeniuk E.O., & Tunytsia T.V.** (2012). Faktory hlobalizatsiyi i stratehiya staloho rozvytku [Factors of globalization and sustainable development strategy]. *Visnyk NAN Ukrayiny – Bulletin of the National Academy of Sciences of Ukraine*, Vol. 7, pp. 3-4 [in Ukrainian].

8. **Shevchenko R.I., & Krestinkov I.S.** (2015). Ekolohichna bezpeka kharchovykh produktiv: vyznachennya ponyattya [Environmental food safety: defining the concept]. *Kharchova nauka i tekhnolohiya – Food Science and Technology*, No. 1(30), pp. 65-70 [in Ukrainian].

9. **Yaciv I.B.** (2010). Konkurentni vidnosyny v ahrarynomu sektori Ukrayiny [Competitive relations in the agrarian sector of Ukraine]. *Visnyk L'viv's'koho natsional'noho ahrarynogo universytetu: ekonomika APK – Bulletin of Lviv National Agrarian University: Economics of AIC*, No. 1 (2), pp. 9-14 [in Ukrainian].

10. The World of Organic Agriculture. Statistics & Emerging Trends 2018. Research Institute of Organic Agriculture FiBL. (2018). [Online]. 348 p., URL : <https://shop.fibl.org/CHen/mwdownloads/download/link/id/1093/?ref=1> (Accessed 10 October 2018) [in English].

Анотація.

Кравченко Ю.М., Антощенкова В.В. Екологічна безпечність та якість сільськогосподарської продукції та її конкурентоспроможність в умовах міжнародної інтеграції.

В статті розглядаються екологічна безпечність та якість агропромислової продукції, їх вплив на конкурентоспроможність продукції в умовах міжнародної інтеграції. Визначається в яких межах має проводитися екологізація сільського виробництва, її потенціал для виходу на європейський простір. Посилення глобалізаційних процесів у світі, орієнтація України до європейського простору змушують дотримуватися принципів сталого розвитку. Для впровадження принципів цієї концепції в аграрному секторі, необхідно враховувати особливості галузі. Втілення концепції сталого розвитку дозволить створити умови для покращення економічного, соціального, екологічного стану в країні.

Ключові слова: екологічна безпека, генетична безпека, управління якістю, конкурентоспроможність.

Аннотация.

Кравченко Ю.Н., Антощенкова В.В. Экологическая безопасность и качество сельскохозяйственной продукции и ее конкурентоспособность в условиях международной интеграции.

В статье рассматриваются экологическая безопасность и качество агропромышленной продукции, их влияние на конкурентоспособность продукции в условиях международной интеграции. Определяется в каких пределах должна проводиться экологизация сельского производства, ее потенциал для выхода на европейское пространство. Усиление глобализационных процессов в мире, ориентация Украины в европейское пространство заставляют придерживаться принципов устойчивого развития. Для внедрения принципов этой концепции в аграрном секторе, необходимо учитывать особенности отрасли. Воплощение концепции устойчивого развития позволит создать условия для улучшения экономического, социального, экологического состояния в стране.

Ключевые слова: *экологическая безопасность, генетическая безопасность, управление качеством, конкурентоспособность.*

Abstract.

Kravchenko Yu.M., Antoshchenko V.V. Ecological safety and quality of agricultural products and their competitiveness in the context of international integration.

The article deals with ecological safety and quality of agro-industrial products, their influence on the competitiveness of products in the conditions of international integration. The extent to which greening of agricultural production and its potential for entry into the European space should be determined. The strengthening of globalization processes in the world, the orientation of Ukraine towards the European space make us adhere to the principles of sustainable development. In order to implement the principles of this concept in the agricultural sector, it is necessary to take into account the specificities of the industry. The implementation of the concept of sustainable development will create conditions for improving the economic, social, environmental situation in the country.

Key words: *environmental safety, genetic safety, quality management, competitiveness.*

УДК 338.48

«ЗЕЛЕНА ЕКОНОМІКА» В ІНДУСТРІЇ ТУРИЗМУ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В КОНТЕКСТІ ВПЛИВУ НА ЕКОНОМІЧНИЙ СТАН МІСЦЕВИХ ГРОМАД

**БОНДАР Н.О., К.І.Н., ДОЦЕНТ,
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ІМЕНІ ПЕТРА ВАСИЛЕНКА
ТОДРИНА І.В., К.Е.Н., ДОЦЕНТ,
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
БУДІВНИЦТВА ТА АРХІТЕКТУРИ**

Постановка проблеми у загальному вигляді. В даний час перехід до «зеленої» економіки є одним з пріоритетів світової спільноти на шляху до сталого розвитку. «Зелена» економіка - це система видів економічної діяльності, пов'язаних із виробництвом, розподілом і споживанням товарів і послуг, які призводять до підвищення добробуту людини в довгостроковій перспективі, при цьому не піддаючи майбутні покоління впливу значних екологічних ризиків або екологічного дефіциту. Туристична індустрія є одним із важливих секторів економіки, що визначається високою динамікою розвитку і залученням нових ринків.